

Moreel beraad in de zorg

De laatste decennia heeft moreel beraad in de gezondheidszorg zich in rap tempo ontwikkeld. Het gezamenlijk systematisch reflecteren op morele vragen die zich voordoen in de dagelijkse praktijk is niet meer weg te denken uit de gezondheidszorg. In een lijvige bundel van Van Dartel en Molewijk (2014) wordt een waaier aan verschillende overlegmethoden gepresenteerd en beschreven. Vorig jaar verscheen het Handboek ethiekondersteuning (Hartman e.a., 2016), dat het product is van een netwerk van ethiekondersteuners die werkzaam zijn bij zorginstellingen in heel Nederland. 'Een bijzonder bruikbaar boek,' schreef medisch-ethicus Houtepen in een recensie in TGE (Houtepen, 2016). Uit die bundels en uit andere publicaties komt naar voren dat moreel beraad zich voortdurend ontwikkelt. Er wordt geëxperimenteerd met deelname van cliënten, patiënten en familieleden aan beraden (zie o.a. Weidema, 2014) en er vinden innovatieve kruisbestuivingen plaats met bijvoorbeeld theater (Stocker, 2015).

In het artikel van Marjolein Tops, waarmee dit nummer van TGE opent, wordt een zorgethische methode van moreel beraad tegen het licht gehouden. Tops wijst in haar analyse op de rol die lichamelijke gezondheid speelt in het verloop van moreel beraad. Terwijl de verschillende methoden vaak verbaal georiënteerd zijn, wordt het feit dat kennis belichaamd is nauwelijks expliciet gemaakt binnen morele reflectie. Tops maakt gebruik van fenomenologische denkers om aan te geven hoe zeer lichamelijke gezondheid en moraliteit met elkaar zijn verbonden en pleit voor het integreren van lichamelijke waarneming als richtinggevend perspectief voor morele reflectie. In een reactie wijst Hans van Dartel op de botsing van Tops' perspectief met de dominante rationalistische en oplossingsgerichte gesprekscultuur van de zorg.

Axel Liégeois pleit er in deze TGE voor om het evidence-based werken in de praktijk van de geestelijke gezondheidszorg te verbreden en er ethische accenten in te leggen in de vorm van 'systematisch reflecteren over zorg'. Het moreel beraad dat Liégeois voorstaat behelst een integratie van kennis, beleving en waarden en een belangrijke voorwaarde hiervoor zijn deugden als aandachtigheid, mildheid, wijsheid en moed. In een reactie zetten Metselaar en Molewijk enkele kanttekeningen bij het betoog van Liégeois. Wordt er in de hedendaagse evidence-based praktijk niet al kritisch gereflecteerd op wat goede zorg is voor individuele patiënten? En hoe moeten zorgverleners de integratie van kennis, beleving en waarden in de praktijk eigenlijk tot stand brengen?

Opvallend genoeg spreekt Ruud ter Meulen in een interview in dit nummer niet over moreel beraad. Ter Meulen is meer dan tien jaar hoogleraar medische ethiek geweest in Bristol, maar pratend over zijn leven en werk in Groot-Brittannië

komt dit onderwerp niet aan de orde. Wel spreekt hij over de verschillen tussen Groot-Brittannië en Nederland. Britten luisteren volgens hem beter naar elkaar en reageren op elkaars argumenten. Nederlanders praten meer door elkaar heen, maar komen – pragmatisch als ze zijn – sneller tot een oplossing. Een punt van zorg ten aanzien van de hedendaagse medische ethiek vindt Ter Meulen dat het deels een empirische discipline is geworden. Medische ethiek is volgens de net gepensioneerd hoogleraar eerst en vooral een normatieve en filosofische aangelegenheid, die nieuwe morele oriëntaties en verschuivende betekenissen van bestaande begrippen moet onderzoeken.

Dat laatste – het onderzoeken van verschuivende betekenissen – is precies wat Tineke Abma doet in een kort essay. Wat bedoelen we als we het hebben over participatie? De activistische invulling van het begrip die het belang van inclusie benadrukte lijkt verdampt. Tegenwoordig wordt participatie vooral neoliberal begrepen en kent het een meer individualistische invulling in de betekenis van zelfredzaamheid. Participatie, stelt Abma, roept trage vragen op. Morele en existentiële vragen die niet altijd eenvoudig te beantwoorden zijn. Vragen die – met andere woorden – moreel beraad vereisen.

Gert Olthuis

Hoofdredactie.TGE@gmail.com

Literatuur

- Hartman L, Weidema F, Widdershoven G, Molewijk B. Handboek ethiekondersteuning. Amsterdam: Boom, 2016.
- Houtepen R. Een onmisbaar naslagwerk: Handboek ethiekondersteuning. Tijdschrift voor Gezondheidszorg en Ethiek 2016; 26(4): 121.
- Stocker S. Gespeeld beraad. Moral Agency Theater als methode voor toegepaste ethiek. Tijdschrift voor Gezondheidszorg en Ethiek 2015; 25(3): 99-100.
- Van Dartel H, Molewijk B (red.). In gesprek blijven over goede zorg. Overlegmethoden voor ethiek in de praktijk. Amsterdam: Boom, 2014.
- Weidema F. Dialogue at work. Implementing moral case deliberation in a mental healthcare institution. Proefschrift VU Amsterdam, 2014.